

Mutlová, Petra

## Filiace rukopisů

In: Mutlová, Petra. *Nicolai Dresdensis Apologia : de conclusionibus doctorum in Constantia de materia sanguinis*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2015, pp. 73-87

ISBN 978-80-210-8124-6

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135131>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

# FILIACE RUKOPISŮ

Prozkoumání různocnění všech dochovaných rukopisů *Apologie* jednoznačně neprokázalo, že by některý z nich byl opsán z jiného dochovaného rukopisu. Pro zjišťování vztahů mezi jednotlivými kopiemi se jako výchozí hledisko nabízela dlouhá omise ve třetí konkluzi, kde několik rukopisů shodně vypustilo delší úsek sestávající z citátu z Augustina a kanonického práva, který Mikuláš ve stejných souvislostech použil v několika svých dalších dílech (např. v kázání *Sermo Nisi manducaveritis*, v *De quadruplici missione* či *Replíce*). Tato skutečnost opravňuje k vyslovení předpokladu, že daný úsek jednoznačně patří do Mikulášovy argumentační výzbroje, a že se proto velmi pravděpodobně jedná o původní a nedílnou součást *Apologie*. Podrobná analýza nicméně ukázala, že tato omise musela vzniknout již na úrovni některého z hyparchetypů, neboť souvislosti, které se o filiaci rukopisů podařilo zjistit a které jsou v následujícím popsány podrobněji, rozdělení dochovaných rukopisů na dvě skupiny na základě této omise vylučují.<sup>211</sup>

Základním srovnávacím kritériem pro hodnocení jednotlivých rukopisů bylo zjištění poměru jejich samostatných různocnění a čtení přicházejících ve skupině. Kvůli různému dochování textu v jednotlivých rukopisech byla statistika rozdělena do tří částí – první část končí v místě, kde končí text v rukopise *O* (jedná se zhruba o jednu třetinu celého textu); druhá část je ohraničena koncem šesté konkluze, a uzavírá ji tedy začátek dekretu *Cum in nonnullis*, kde končí text v rukopisech *J* a *W*; třetí část pak zahrnuje text od tohoto místa až do konce. Následující tabulka

---

211 Na základě argumentů uvedených v předchozí kapitole byl kvůli roztříštěnosti dochování a nedostatku srovnávacího materiálu z kolace vyřazen pražský kapitulní zlomek dochovaný v rukopise *O* 73 a fragment z krakovského dominikánského kláštera *R XV* 14.

přináší počet různocnění všech rukopisů dle jednotlivých částí, v jejichž rámci jsou odlišena samostatná různocnění (A) a různocnění skupinová (B).

	1. část			2. část			3. část			Celkem		
	A	B	Celkem	A	B	Celkem	A	B	Celkem	A	B	Celkem
<i>G</i>	48	13	61	67	11	78	14	7	21	129	31	160
<i>U</i>	14	44	58	35	46	81	10	8	18	59	98	157
<i>V</i>	42	45	87	91	42	133	19	25	44	152	112	264
<i>D</i>	60	43	103	123	56	179	48	17	65	231	116	347
<i>M</i>	42	59	101	101	71	172	42	14	56	185	144	329
<i>C</i>	16	98	114	17	102	119	24	8	32	57	208	265
<i>J</i>	58	106	164	101	121	222	–	–	–	[159]	[227]	[386]
<i>B</i>	65	53	118	142	55	197	32	18	50	239	126	365
<i>L</i>	125	62	187	215	62	277	73	18	91	413	142	555
<i>E</i>	37	41	78	84	44	128	31	17	48	152	102	254
<i>F</i>	39	45	84	64	61	125	47	21	68	150	127	277
<i>K</i>	31	51	82	70	60	130	27	14	41	128	125	253
<i>W</i>	42	46	88	106	59	165	–	–	–	[148]	[105]	[253]
<i>O</i>	52	48	100	–	–	–	–	–	–	[52]	[48]	[100]

V rámci samostatných čtení je třeba dále odlišit taková, která jsou na daném místě zcela ojedinělá, a ta, která přináší samostatné čtení v místě, kde se vyskytuje i jiné různocnění dalšího či dalších rukopisů. Poměr mezi těmito dvěma kategoriemi v rámci ojedinělých čtení jednotlivých rukopisů přináší další tabulka, ve které jsou hodnoty vyjádřeny procentuálně a zaokrouhleny na jedno desetinné místo:<sup>212</sup>

	1. část		2. část		3. část		Celkem	
	A	B	A	B	A	B	A	B
<i>G</i>	81,2	18,8	83,6	16,4	85,7	14,3	82,9	17,1
<i>U</i>	78,6	21,4	88,6	11,4	60	40	81,4	18,6
<i>V</i>	88,1	11,9	87,9	12,1	78,9	21,1	86,8	13,2
<i>D</i>	91,7	8,3	94,3	5,7	87,5	12,5	92,2	7,8
<i>M</i>	83,3	16,7	89,1	10,9	88,1	11,9	87,6	12,4
<i>C</i>	68,8	31,2	88,2	11,8	70,8	29,2	75,4	24,6
<i>J</i>	84,5	15,5	89,1	10,9	–	–	[87,4]	[12,6]

212 Rozdělení na tři části zůstává i zde; do kategorie A spadají zcela ojedinělá různocnění, kategorie B pak vyjadřuje samostatná různocnění na místě s různocněním dalších rukopisů.

<b>B</b>	92,3	7,7	88,7	11,3	81,3	18,7	88,7	11,3
<b>L</b>	95,2	4,8	94,4	5,6	86,3	13,7	93,2	6,8
<b>E</b>	83,8	16,2	91,7	8,3	87,1	12,9	88,8	11,2
<b>F</b>	82,1	17,9	92,2	7,8	85,1	14,9	87,3	12,7
<b>K</b>	83,9	16,1	85,7	14,3	70,4	29,6	82	18
<b>W</b>	95,2	4,8	84	16	–	–	[87,2]	[12,8]
<b>O</b>	80,8	19,2	–	–	–	–	[80,8]	[19,2]

Jak si lze všimnout, kromě rukopisů *U*, *C* a *J* celkový počet samostatných čtení u jednotlivých rukopisů převyšuje počet různočtení ve skupině. Převahu skupinových různočtení u rukopisů *C* a *J* pak lze vysvětlit jejich společnou předlohou, o níž bude zmínka níže, a která tedy snad měla blízko k předloze *G*, od níž nebyla daleko ani předloha rukopisu *U*. Taktéž ojedinělá různočtení u všech rukopisů značně převyšují počet čtení na místě s dalšími samostatnými čteními jiných rukopisů, a lze konstatovat, že každý rukopis přináší text do značné míry samostatný.

Podle zmíněné omise ve třetí konkluzi by bylo možné rukopisy rozdělit do dvou základních skupin – první z nich tento úsek čte (*GMCJLEKO*), druhá vynechává (*UVDBFW*). Pro úplnost je třeba dodat, že rukopisy *M* a *K* přidávají tento úsek až dodatečně – *M* na úplném konci, *K* na vloženém lístku vevázaném na příslušném místě; rukopisy *L* a *K* tento úsek navíc krátí. Jak již ovšem bylo naznačeno, proti tomuto lákavému rozdělení stojí několik závažných skutečností. Jako první je možné zmínit fakt, že rukopisy *J* a *W*, každý z jiné skupiny dle tohoto členění, jako jediné dva rukopisy shodně vynechávají závěrečnou část *Apologie*. Především však tyto dvě kopie nemají víceméně žádná závažná společná čtení (jedno společné různočtení illud ] id; jedna společná omise; k tomu má *J* 159 a *W* 148 samostatných různočtení), a za blízke se tedy pokládat nedají. Neúplnost textu lze vysvětlit také zcela prozaicky na základě výše popsané struktury a geneze textu – písaři obou rukopisů stejně jako někteří pozdější katalogizátoři mohli dekret *Cum in nonnullis* chápat jako začátek nové textové jednotky a konec *Apologie* jednoduše neopsali. Hypoteticky by se ovšem dala připustit i existence rané předlohy, která měla sice kompletní, ale zpřeházené pořadí textu, z níž pak písaři *J* a *W* text snad omylem neopsali celý – tím by se dalo vysvětlit i zpřeházené pořadí textu v rukopise *C*, který je úzce spřízněný s rukopisem *J*. Kdybychom některou z těchto hypotéz chtěli přijmout, narazili bychom však na zásadní skutečnost, která mluví proti přijetí rozdělení rukopisů do těchto dvou skupin. Ve značném počtu případů se totiž setkáváme s různočteními, kde se shodují rukopisy z obou skupin, z nichž lze pro ilustraci uvést následující:

Iohannis II° ] *om. GVMBO*  
resurreccionem ] in resurrectionem *DMCJLW*  
Collossensium ] Ad Colossenses *UMBEK*  
tentum *DBEL* ] tentam *UVMFKWO* ] tenta *GCJ*  
una ] una specie *JBF*  
veritas ] via veritas *CJLW*  
de *GBW* ] et de *UVDMLKFEQ* ] ut de *CJ*  
alios ] alios scilicet bonos *UMFLW* ] alios scilicet bonos ergo *K* ] alios *suprascriptum*  
*scilicet bonos O*  
pecuniam *GUL* ] pecuniam suam *DMCJBFEKW*  
sequuntur ] consecuntur *UMCJFEK*  
legis Dei ] Dei legis *GDB*  
edificacionem ] ad edificacionem *DLK*  
angustiaverunt ] *in marg.* in parva constancia *G* ] *suprascriptum* scilicet in parva  
constancia *U* ] *in marg.* scilicet in parva constancia *VM* ] *suprascriptum et add. in*  
*marg.* scilicet in parva constancia *C* ] *in marg.* et scilicet in parva constancia *D* ] *in*  
*marg.* scilicet in parvo concilio *K*  
operite ] cooperite *MLF* ] aperite *K*

I kdybychom pominuli různočtení, která by se dala odůvodnit pouze písarským zásahem, a přesto, že zde nebyly v úplnosti uvedeny všechny relevantní případy (jednoslovné omise, různočtení pouze dvou rukopisů apod.), je zřejmé, že delší omise ve třetí konkluzi nemůže být výchozím vodítkem pro rekonstrukci stemmatu. Zároveň se při analýze různočtení ukázalo, že čtení jednotlivých rukopisů se rozcházejí natolik, že jejich stemma nelze s jistotou stanovit, a proto se při popisu vztahů omezím pouze na zjevné souvislosti, které bylo možné mezi skupinami jednotlivých rukopisů zjistit.

## Omise

Z následujícího přehledu byly vynechány jednoslovné omise, které jednoznačně vznikly nepozorností, a to jak jednotlivých rukopisů, tak kratších skupin (vynechání *et, est* či *etc.* na lomu řádků, folií apod.); dále diskrepance v nadepsání konkluzí či v průběžném číslování textu; navíc také početné společné omise skupiny *CJ*, která je nade vši pochybnost příbuzná a o níž bude řeč níže. Protože by aplikace dalších kritérií pro zúžení výběru byla příliš komplikovaná a hypotetická, níže uvedený seznam přináší přehled všech ostatních společných omisí, ačkoliv zdaleka ne všechny případy jsou pro poznání filiace zřetelně relevantní:

Iohannis II ] *om. GVMBO*

mundi ] *om. LF*  
 Collossensium III ] *om. BO*  
 Si ] *om. MB*  
 quod ] *om. LO*  
 sunt ] *om. VM*  
 Item ] *om. BL*  
 dicit ] *om. DM*  
 In novo ] *om. GMUDF*  
 michi ] *om. GL*  
 scilicet ] *om. UL*  
 non ] *om. MJL*  
 sue ] *om. VL*  
 quod ] *om. GCJ*  
 in ] *om. VL*  
 Hec ille ] *om. EK*  
 alii ] *om. MK*  
 sic ] *om. UL*  
 in ] *om. VWEB*  
 Cristi ] *om. VMO*  
 Omnibus ] *om. GO*  
 tota ] *om. DJ*  
 autem ] *om. ML*  
 quoddam ] *om. GD*  
 in ] *om. VB*  
 ut ] *om. CJL*  
 et biberitis etc ] etc. *UVDMCJJKW* ] *om. FB*  
 scilicet sub utraque specie communicare ] *om. UVMCJFLKEB* ] etc. *D* ] aureo etc *W*  
 hominum ] *om. LF*  
 est a me ] *om. GDCKWE*  
 in ] *om. MKJ*  
 dicit ] *om. LW*  
 vero ] *om. KB*  
 Et ... Prima (*14slov*) ] *om. JL*  
 per ] *om. MJ*  
 eius sanguinem ] *om. VJE*  
 et ideo sine voto percipiendi hoc sacramentum ] *om. DM*  
 hominis et biberitis eius sanguinem ] *om. FB*  
 eius sanguinem ] *om. VJ*  
 sancto ] *om. BL*

quod ] *om. KCJ*  
carnem ] *om. UDMKCJWE*  
carnem etc ] *om. VB*  
id ] *om. DW*  
beatum ] *om. GJ*  
apostoli ] *om. LF*  
quod ] *om. FW*  
vini ] *om. VD*  
tamen postea a conficientibus sub utraque specie ] *om. EB*  
Non ] *om. GUVDMCBEFK*  
tunc ] *om. MK*  
I° ] *om. CF*  
et non vindicas ] *om. MB*  
sua ] *om. LF*  
et infidelis ] *om. VD*  
Ibi ] *om. FB*  
suspendentur ] *om. VD*  
vero ] *om. VD*  
illa ] *om. LK*

## Přidavky

Z kratších doplňků či glos jednotlivých rukopisů stojí z hlediska filiace za zmínku následující místa:

alios ] alios scilicet bonos *LW, in marg. UMF* ] alios scilicet bonos ergo *K* ] alios *suprascriptum* scilicet bonos *O*

ambigam ] ambigem id est dubitem *FW*

inservire ] inservire id est insistere *W*

ita ] ita *suprascriptum* id est eciam *W*

homine ] homine id est in humanitate *D*

Cristum reticentem ] Cristum id est silencium reticentem *M* ] Cristum reticentem id est tacentem *W* ] Cristum reticentem *suprascriptum* id est tacentem *K* ] Cristum reticentem *in marg.* id est retro iacentem *B*

benefici vocari ] benefici vocari id est benefactores *W*

iustificat ] iustificat *suprascriptum* vivificat, prodest ad salutem *M*

man bonis ] man *in marg.* id est manna bonis *B* ] bonis id est manna *J*

ista ] illa *F* ] ista *suprascriptum* ita *W*

iaceant ] iaceant *suprascriptum* incidant *F*

creditori ] creatori *J* ] creditori *suprascriptum* id est cre... *K*  
 dirimemus ] dirimemus *in marg.* id est exponemus *C*, dirimemus id est expone-  
 mus *J* ] *om. B*

convenit ] conveniet *C* ] convenit *suprascriptum* tenetur *F*  
 angustiauerunt ] *in marg.* in parva constancia *G* ] *suprascriptum* scilicet in parva  
 constancia *U* ] *in marg.* scilicet in parva constancia *VM* ] *suprascriptum et add. in*  
*marg.* scilicet in parva constancia *C* ] *in marg.* et scilicet in parva constancia *D* ] *in*  
*marg.* scilicet in parvo concilio *K*

vittas ] vittas *suprascriptum* cv wipil *K* ] vittas videtur sloerz alias zawoy *C*

V rukopise *K* se nejčastěji setkáme s krátkými vysvětlivkami textu, které se objevují buď nadepsané nad příslušným slovem, či doplněné *in margine*. Ve čtvrté konkluzi se mnoho takových doplňků objevuje v citátu ze *Speculum aureum*, ovšem jde o samostatná čtení tohoto rukopisu, pouze jednou se objevuje společně s rukopisem *M*:

pacaverit ] *suprascriptum* id est pactum faceret *K* ] *in marg.* id est fecerit pactum *M*

Je zřetelné, že rukopis *K* vystupuje v krátkých glosách samostatně, což mohou podpořit i další případy jeho samostatných přídavků, které zde nebyly uvedeny, kompletně je však zachycuje aparát v edici. Rukopis *M* dále zcela samostatně přidává úsek o délce 38 slov na f. 62v, který je rozvedením na onom místě uvedeného citátu z Cypriánových *Epistulae*, s nímž se ovšem ani v jiných Mikulášových utrakvistických dílech v této délce nesetkáme.<sup>213</sup>

## Rukopis G

Rukopis *G* má v rámci celého textu 80 samostatných omisí (většinou se jedná o zkrácené citáty a jednoslovné omise) a dalších 47 vlastních čtení, z nichž kromě častěji se vyskytujícího přehození slovosledu lze zmínit tyto:

suscipiatur ] accipiatur *G*  
 incurreret ] occurreret *G*  
 constitutionibus ] institutionibus *G*  
 probato ] reprobato *G*

213 Zmíněný Cypriánův list (*Epistula* 63) Mikuláš necituje v *Sermo Nisi manducaveritis, Contra Gallum* ani v *Sermo ad clericum* 1416. Zajímavé je, že dodatek v rukopise *M* není shodný s podobou, ve které tento list Mikuláš cituje v *Collectech*, tj. v souboru autorit obsahujícím jejich dlouhé znění, které později v dalších dílech krátil, ale shoduje se přesně s textem Cypriánovým. Např. v rukopise *Collect* Praha, Národní knihovna ČR, sign. IV G 15, kde je zapsaná i *Apologie* (*G*), se tento úsek čte nejdříve na f. 229r<sup>a</sup>, kde je citován začátek listu, zbytek se objevuje v jiné souvislosti na f. 227r<sup>b</sup>.



probaretur ] reprobatur *G*  
dederunt ] biberunt *G*  
item ] dicit *G*  
approbat ] probat *G*  
accubitus/accubitos ] recubitos *G*

S žádným z ostatních rukopisů se *G* neshoduje natolik, aby se dalo mluvit o prokazatelné příbuznosti v přímé linii. Ze společných různocnění *G* s některými rukopisy stojí za zmínku následující:

ecce qui ] qui *GDL*  
in intellectu ] intellectum *GCJ*  
ecclesia primitiva ] eciam primitiva ecclesia *GCJ* ] eciam ecclesia primitiva *L*  
dederunt ] biberunt *GE*  
communicacionem ] communionem *GEF*  
sedes ] fides *GCJ*  
ferocior ] forcior *GJ*  
legis Dei ] Dei legis *GDB*  
reinpingentur ] reintingentur *GVD*

Společná čtení rukopisu *G* se skupinou *CJ* jsou v souladu s předpokladem, že jejich předlohy si byly poměrně blízké a více o nich bude promluveno dále. Poukázat lze také na čtyři případy omisi společné rukopisu *G* s jedním ze skupiny *CJ* a taktéž na již uvedenou glosu přidanou ke slovu *angustiaverunt*.

Podíváme-li se na číselné vyjádření samostatných různocnění, stojí nejbližše rekonstruovanému textu rukopisy *U* a *C*. Rukopis *U* má vskutku méně odchylek než rukopis *G* (mimo jiné i proto, že při rekonstrukci textu stál na místě druhém) a v řadě případů přináší i čtení lepší. Rukopis *U* je ovšem s velkou pravděpodobností mladšího data než *G*, i když je mu časově dost blízký, především však vynechává delší úsek ve třetí konkluzi, což bylo hlavním argumentem proti jeho zařazení na místo první. S rukopisem *G* se potom výslovně oproti ostatním rukopisům neseťkává, a lze proto pouze konstatovat, že tyto dvě kopie jsou zřejmě nejbližší originálu *Apologie*, jsou si časově velmi blízké, opsány však byly z jiných předloh.

## Rukopisy VDM

Častěji se dohromady objevuje čtení skupiny *VD*. Kromě několika jednoslovných má společnou omisi o délce 6 a 31 slov; z přidání a různocnění lze uvést:

excommunicant ] et excommunicant *VD*  
ad ] et ad *VD*

articulo ] capitulo *VD*

cum ] dum *VD*

inquit ] dicit *VD*

fungamur ] pungamur *VD*

purior ] durior (písařská chyba) *VD*

Proti přímé závislosti naproti tomu svědčí několik dalších případů skupinových různocnění, kde čtení rukopisu *V* stojí proti čtení *D*:

hiis ] dictis *V* ] predictis *D*

Psalmus ] Psalmo *V* ] Psalmista *D*

referre *D* ] deferre *suprascriptum* referre *V*

Blízko rukopisům *V* a *D* stojí také rukopis *M*. U omísí se k některému z nich pojí v těchto případech:

Iohanis II ] *om. GVMBO*

sunt ] *om. VM*

dicit ] *om. DM*

In novo ] *om. GUDMF*

Cristi ] *om. VMO*

ex ] *om. VDMBCJLWE*

et biberitis ] *om. UVDMCJKW*

carnem ] *om. UDMCJKE*

est ] *om. VDM*

Non ] *om. GUVDMCBEFK*

scilicet sub utraque specie communicare ] *om. UVMCJBLEFK* ] etc. *D*

et ideo sine voto percipiendi hoc sacramentum ] *om. DM*

Z různocnění společných s některým z této skupiny rukopisů lze uvést tyto případy:

res est ] est res *DM*

obedierunt ] obediunt *DM*

24 ] vicesimus tercus *DM*

imprecatur ] interpretatur *DM*

man ] manna *DM*

Novella ] Novellis *VM*

instituit ] statuit *VM*

expedientem ] et expedientem *VM*

Rukopis *M* ovšem přináší i několik zcela samostatných kratších doplňků a také ojedinělých čtení. Kromě výše uvedeného se navíc častěji setkává s těmito rukopisy:

Si ] *om. MB*

debeam ] debeat *MB*

aufferatis ] aufferetis *MB*

tantum datur ] datur tantum *MB*

et non vindicas ] *om. MB*  
acquieverint ] *aquieverunt MB*  
Apostolum ] *Apostolos ME*  
post ] *post cibos ME*  
sciat ] *sciant ME*  
ideo ] *unde ME*  
promoveatur ] *promoveatur ordines MJ*  
elementum ] *alimentum MJ*  
multa postea ] *postea multa MJ*  
subornaverunt ] *subordinaverunt MJ*  
istius ] *illius ML*  
est autem ] *autem est ML*  
autem ] *om. ML*  
dictum ] *dicta ML*  
per ] *om. ML*  
et reformandos ] *ad reformandum L ] et reformandum M*  
venit ] *veniet ML*  
alii ] *om. MK*  
etc. ] *carnem etc. MK*  
isto ] *illo MK*  
canone ] *capitulo MK*  
tunc ] *om. MK*  
quisquis ] *quisque MC*  
deicientur ] *eicientur MC*  
ambiebant ] *ambigebant MC*

Z výše uvedených se jako nejzávažnější jeví společná čtení rukopisů *M* a *B*, svědčící o možné souvislosti skupiny *VDM* s *B*. Blízko má skupina *VDM* i k rukopisům *G* a *U*, se kterými se spojuje v několika málo případech.

## Rukopisy BLEFW

O příbuznosti se dá hovořit v případě skupiny rukopisů *BLEFW*, a to i přesto, že rukopisy *BFW* sice vynechávají zmiňovaný úsek ve třetí konkluzi a jednotlivé rukopisy se mezi sebou dále odlišují. Kromě krátkých omisí či různocnění, které mohou být připsány na vrub písařské nepozornosti, přináší tato skupina ovšem závažná čtení, svědčící o společné předloze, z níž byly v určitém stupni opsány i konkrétní předlohy těchto rukopisů. U omisí se čtyřikrát objevuje samostatně skupina *LF*, dvakrát *BL* a *BF*, po jednom případě dohromady rukopisy *EK*, *LW*, *FW*, upozornit

lze též na sedmislovnou omisi skupiny *EB*. Závažná je i vynechávka na konci *Apolo-  
logie*, kde pouze rukopisy *BLEF* (po konci textu v rukopise *W*) nepřinášejí glosu  
u slova *angustiaverunt in parva constancia*. Z různocnění, kdy se oproti ostatním spo-  
jují některé rukopisy z této skupiny, lze poukázat na následující:

preteribunt ] transibunt *BL*

putem ] putent *BL*

sancto ] *om. BL*

obscureret ] obscurat *BL*

item ] *om. BL*

inveniet ] inveniat *BL*

potum ] bibere *BL*

Cristi ecclesia ] ecclesia Cristi *BL*

discipulis ] suis discipulis *B* ] discipulis suis *L*

faciet ] faciat *BW* ] facit *E*

iste ] ista *BW*

LXXIII ] LXXVI *B* ] LXIII *W*

proditor est ] est proditor *BW*

intret ] intrat *BW*

De ] De opere *BW*

omnibus ] hominibus *BW*

quidem ] quidam *BW*

semetipsum ] seipsum *BF*

et biberitis etc. ] *om. BF*

hominis et biberitis eius sagwinem ] *om. BF*

veniet ] veniat *BF*

ibi ] *om. BF*

edificata ] edificatam *BE*

tamen postea a conficientibus sub utraque specie ] *om. BE*

diffinivit ] diffinit *BE*

letificare ] letificari *LW*

fiunt eciam ] eciam fiunt *LW*

non esse ] errare *LW*

dicit ] *om. LW*

tantummodo ] tantum *LW*

mundi ] *om. LF*

habemus ] debemus *LF* ] hominis *D*

hominum ] *om. LF*

illud ] illum *LF*

si ] sicut si *F* ] sicut *L*

carnem ] carnem Filli hominis *LF*

Apostoli ] *om. LF*

vel ] *an LF*

cepimus ] accepimus *L* ] sic cepimus *F*

crucientur ] crucifigentur *LF*

prelium ] prelio *LF*

scient ] sciunt *LF* ] sciant *B*

ambigam ] ambigem id est dubitem *FW*

alios ] alios scilicet bonos *LW, in marg. UMF* ] alios scilicet bonos ergo *K* ] alios  
*suprascriptum* scilicet bonos *O*

ista ] illa *F* ] ista *suprascriptum* ita *W*

enim ] ergo *UVDMCJBLEKO* ] autem *FW*

precipit ] precepit *EF*

declarat ] declaravit *EF*

docuerunt ] docuerint *EF*

ut ] et *EF*

V rámci této skupiny se dohromady výrazněji objevují rukopisy *FW* a samostatněji rukopisy *B* a *L*. Společná různočtení rukopisů *B* a *L* jsou poměrně významná, ovšem oba dva se do značné míry i liší. V případě *L* jej do této skupiny řadí čtení společná především s *F*, jinak se od všech ostatních rukopisů odlišuje poměrně hodně. Se svými 413 samostatnými různočteními se od čtení ostatních rukopisů vzdaluje nejvíce a i v rámci samostatných čtení má s 93,2 procenty nejvyšší počet čtení zcela ojedinělých. V nich potom zhruba 12 procent zaujímají různočtení, přes 28 procent kratší omise, 21 procent přehození slovosledu a zhruba 38 procent kratší přídávky textu. Nad rámec zde popisované skupiny se v ojedinělých případech shoduje s rukopisy *CJ*, výmluvnější jsou čtení společná s *M* a upozornit je třeba na omisi čtrnácti slov, kterou má *L* společnou pouze s rukopisem *J*. I po obsahové stránce je rukopis *L* zcela samostatný, neboť v něm nečteme ani jediné dílo vyskytující se v ostatních rukopisech *Apologie*.

Zařazení rukopisu *B* je ještě problematictější, neboť závažná čtení má společná i s jinými rukopisy. Zmíněna byla možná souvislost s rukopisem *M*, k níž lze dodat glosu ke slovu *man*, kde *DM* čte *manna* a *BJ* *man id est manna*; pouze s rukopisem *V* má pak společné tři krátké omise a dvě nepodstatná různočtení; s rukopisem *J* jej spojují i dva krátké přídávky. V řadě dalších případů rukopis *B* osciluje mezi právě uvedenými dvěma skupinami, výmluvnější jsou však čtení, která má společná se zde uvedenou skupinou. Jeho vysoký počet různočtení (po *L* druhý nejvyšší), z nichž většina je zcela ojedinělých, dohromady s obsahovou složkou a stářím rukopisu naznačuje, že předloha rukopisu *B* měla poměrně blízko k hyparchetypu nepřilíš vzdálenému od vzniku *Apologie*, nicméně odlišnému od *G* a *U*.

## Rukopis K

Samostatněji se projevuje rukopis *K*. U omisí má kromě několika zkrácených biblických citátů tři krátké omise společné pouze s rukopisem *M*, jednou se skupinou *MJ*, ke kterým dále přistupuje jedna omise společná skupině *CJK*; po jednom výskytu se u omisí objevují skupiny *KB*, *KE* a *KL*. U přídavků se jednou vyskytuje skupina *DMLFWKO*, po jednom i variantní čtení glos skupin *MBWK* a *GUVDMCK*. Již výše bylo řečeno, že rukopis *K* čte nejvíce krátkých vysvětlujících glos, ovšem většinou samostatně. Ze skupinových různonočení lze zmínit následující:

celeriter ] sceleriter *EK*

celeriter ] sceleriter *BEK*

Augustinus ] Gregorius *FK*

constringuntur ] stringuntur *BK*

alios ] alio tunc *DK*

etc ] carnem etc. *MK*

O zařazení rukopisu *K* mnoho neprozradí ani jeho obsahová stránka: z Mikulášových děl obsahuje *Puncta*, která jsou zapsána i v rukopisech *GCBK*; s rukopisem *F* společně přináší kroniku *Flores temporum*.

## Rukopisy CJ

Nejzřetelnější souvislost lze nalézt mezi rukopisy *C* a *J*, které se dohromady oproti ostatním vymezují do značné míry, zároveň lze však s určitostí tvrdit, že byly opsány ze dvou různých předloh. Vykazují totiž velký počet společných omisí (48), k nimž rukopis *C* přidává 12 omisí zcela samostatných a rukopis *J* dalších 46 vlastních pouze jemu. Oba rukopisy se pak shodují oproti všem ostatním rukopisům v 62 případech společného různonočení, k nim pak přistupuje ještě 57 vlastních různonočení v případě *C* a 159 v případě *J*. Jako příklad lze uvést špatné čtení kánonu *Irreprehensibilis* nebo *Allegat* proti správným *Reprehensibilis* a *Alligant* ostatních rukopisů, značný počet chybně uvedených *loci* či zajímavé různonočení *tabula* místo *conclusio* na začátku konkluze šesté, o kterém již byla zmínka výše. Rukopis *C* je pravděpodobně staršího data a ve většině případů má oproti rukopisu *J* různonočení delší či lepší. Naproti tomu *J* přináší poměrně dost případů, kdy rozvádí různonočení společná pouze *C* a *J* (například *sagwinem Cristi* místo *sagwinem*; *pomorum fructibus* oproti *pomorum* apod.). Na několika místech, kde ostatní rukopisy mají *universitas*, čte rukopis *C* *universalitas*, *J* k němu však přistupuje pouze v jednu ze tří případů. Na foliu 164v čte *C* spolu s většinou rukopisů *unde* místo (snad původního) *bene*, zatímco písař *J* (f. 244r<sup>b</sup>) své původní *unde* opravil na *bene*, což jednoznačně svědčí o různých před-

lohách. K tomu je nutno připomenout také fakt, že text v rukopise *J* končí šestou konkluzí a dekret *Cum in nonnullis* a konec *Apologie* v něm chybí.

Z případů, kdy skupina *CJ* vykazuje shody s ostatními rukopisy, stojí za zmínku či připomenutí tyto:

in intellectu ] intellectum *GCJ*

ecclesia primitiva ] eciam primitiva ecclesia *GCJ* ] eciam ecclesia primitiva *L*

tentum ] tenta *GCJ*

sedes ] fides *GCJ*

ex ] de *CJL*

insedent ] insident *CJL*

obviet ] obviat *DCJ*

nobis adhuc ] adhuc nobis *DCJ*

salvare ] servare *CJB*

Je tedy pravděpodobné, že rukopisy *C* a *J* byly opsány z jedné rodiny rukopisů, ale z různých předloh; hyparchetyp, z něhož byly oba opsány, měl pravděpodobně blízko předloze rukopisu *G*, jak o tom svědčí i několik společných omisí této skupiny a další skupinová čtení.

## Filiace rukopisů ve světle jejich obsahu

Před rekapitulací výše naznačených genetických souvislostí mezi jednotlivými kopiemi *Apologie* je nutné připomenout i obsahovou stránku jednotlivých rukopisů, která může doplnit poznatky získané textověkritickým rozbořem. Rukopisy *G* a *B* obsahují shodně kromě čtyř Mikulášových děl i Jakoubkův *Salvator noster*, Husovo dílo *De sex erroribus* a *De corea*. Bylo již naznačeno, že tyto dva rukopisy dohromady s rukopisy *M* a *C* obsahují velký počet Mikulášových prací a daly by se považovat za jakési „sebrané spisy Mikuláše z Drážďan.“ Nemohly ale být opsány z jedné a téže předlohy, jak zřetelně ukázal textověkritický rozbor a na což poukazují i ojedinělé výskyty některých prací pouze v jednom z nich. Blíže jsou si v tomto ohledu rukopisy *G* a *B*.<sup>214</sup> Rukopis *M* byl zařazen do blízkosti rukopisů *VD* a tuto hypotézu může podpořit i obsahová stránka. Ukazuje se však, že po obsahové stránce stojí *M* blíže

---

214 Z Mikulášových děl oba rukopisy shodně obsahují text *De quadruplici missione* (tento je i v *M*), *Puncta* (také v *C* a *K*), *Contra Gallum* a *Expositio Super Pater noster, Salvator noster* je v rukopisech *GUB*; *De sex erroribus* obsahují rukopisy *GDMBFO*; *De corea* je v *GMB*. Naproti tomu rukopisy *G* a *C* shodně obsahují text Mikulášových *Collect* a *Tabule veteris et novi coloris*, dále také *Sermo Nisi manducaveritis* (to i v *GDC*).

rukopisu *V*, se kterým má společná tři Jakoubkova díla;<sup>215</sup> naproti tomu s *D* přináší shodně pouze Husovo *De sex erroribus*. Rukopis *C* zachycuje pět textů, které jsou opsány i v některém z rukopisů skupiny *VDM*, což by mohlo poukazovat na odvození skupiny *CJ* z této větve.<sup>216</sup> Rukopis *J* obsahuje pouze text Jakoubkovy *Responsio*, společný mu s rukopisy *UDC*, jiné styčné body co do obsahu s rozebíranými rukopisy nemá. Potvrzuje se také fakt, že skupina rukopisů *BLEFW* postrádá obsahovou návaznost na další rukopisy – fakt, který ji do jisté míry odlišuje od rukopisů *G*, *U*, *VDM*, *CJ* a *K*. V jejím rámci má ovšem výjimečné postavení rukopis *B*, který jak po textověkritickém, tak i po obsahovém zhodnocení osciluje mezi všemi skupinami. Rukopisy *L* a *W* se svým obsahem nestýkají s žádným dalším rukopisem *Apologie*; rukopis *F* obsahuje pouze fragment Husova *De sex erroribus*, který se v relevantních rukopisech vyskytuje častěji; rukopis *E* přináší jeden shodný titul s *K*. Rukopis *K* se jevil jako samostatný již po textové stránce a ani jeho obsah tomu neodporuje.<sup>217</sup> Ani na základě obsahu nevysvětluje mnoho o vztahu neúplných kapitulních rukopisů k rukopisům ostatním: upozornit lze snad jen na fakt, že zlomek pražského kapitulního rukopisu sign. O LXIII, který je jinak velmi různorodý, má dva shodné texty s *G*.<sup>218</sup>

215 Kvestii *De communione parvulorum*, traktát *Ad honorem* (tento i v *C*) a *Epistula de paupertate evangelica* – poslední dvě díla mají i stejné pořadí zápisu.

216 Jedná se o Mikulášovo *Sermo Nisi manducaveritis* (zapsáno v *GDC*); z Jakoubkových děl se jedná o *Responsio* (v *UDCJ*), *Ad honorem* (ve *VMC*) a *Posicio de imaginibus et adoracione illarum* (*VC*); a Husovo kázání *Diligens dominum Deum* (*VCO*).

217 Ze zde rozebíraných Mikulášových děl obsahuje *Puncta* (také v *GCB*) a s rukopisem *E* má společný text kroniky *Flores temporum*.

218 Mikulášovo *Querite primum regnum Dei* (to i v *M*) a Husův kostnický traktátek *De matrimonio ad Robertum*.



